

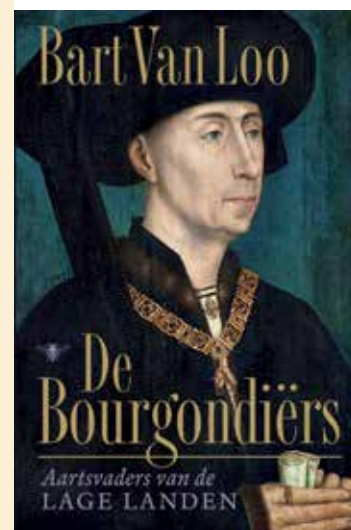
De Bourgondische droom

Het had hét hoogtepunt uit de geschiedenis van Bourgondië en de Lage Landen moeten worden: 25 november 1473. Karel de Stoute was al in september naar Trier gekomen met een gevolg van 15.000 soldaten. Over zijn wapenuitrusting droeg hij een mantel met 1400 parels en 23 robijnen. De besprekingen in de bisschopsstad met de Duitse keizer Frederik III van Habsburg zouden de bekroning moeten opleveren van de politiek die het Bourgondische vorstendom al sinds zijn overgrootvader Filips de Stoute voerde. Deze bestond uit het vormen van een eigen staat uit een hele verzameling van Duitse en Franse lenen die zij in ruim een eeuw hadden weten te verwerven met behulp van een gewiekste huwelijkspolitiek, aankopen, toeval en, als het nodig was, veroveringen. Om dit gebied, dat zich uitstreekte van de Saône tot aan de Zuiderzee, verder aaneen te smeden wenste Karel een koningstitel – die wilde hij van de Duitse keizer ontvangen.

Die was op zijn beurt ook naar Trier gekomen om er wat te halen. De bezittingen van de Bourgondische hertogen, en dan met name Vlaanderen en Brabant, waren het economisch middelpunt van Noordwest-Europa en maakten de Bourgondische erfenis bijzonder begerenswaardig. Om een niet al te pover figuur te slaan tegenover Karel met zijn pracht en praal was Frederik met een gezelschap van 2500 vorsten, ridders en andere voorname personen gekomen. Karel schoof zijn eigen dochter Maria, enig erfgenaam, over de tafel; Frederik zijn zoon Maximiliaan. Op dat moment waren beide huwelijkskandidaten respectievelijk zestien en veertien jaar, redelijk oud voor de gearrangeerde vorstelijke huwelijken uit die tijd, zover het tenminste eerste huwelijken betreft. Ook de paus was enthousiast over de echtverbintenis: een Habsburgse keizer in het

bezit van de Bourgondische buit moest zeker in staat zijn de Ottomaanse dreiging te weerstaan. De onderhandelingen duurden anderhalve maand; er stond natuurlijk wel wat op het spel. Toch was er ook tijd voor feesten en toernooien. Juist de Bourgondiërs onderscheidden zich hierin; nog zonder vorstelijke titel hadden ze wat te bewijzen. Honderden karren met tapijten, meubels, kleding, servies en juwelen had de hertog meegenomen. Maar zijn dochter had hij thuisgelaten, iets waar de keizer en zijn zoon teleurgesteld over waren. Tegen het midden van november leek men eruit te zijn: het contract voor het huwelijk tussen Maria en Maximiliaan kon gesloten worden en Karel kon koning van Bourgondië worden.

Voor de kroning werd een troon gemaakt, er kwamen tribunes en de aartsbisschop van Metz kwam over voor de inzegening. Hij hield zelfs een generale repetitie. En toch ging alles op het laatste moment mis. De keizer en zijn gevolg raakten, volgens Van Loo, geïrriteerd door al die opzichtige blingbling van de Bourgondiërs en vertrokken hals over kop uit Trier, een verbijsterde Karel achterlatend. Uiteindelijk kwam Frederik de afspraak over het huwelijk wel na. Maar Karel kon fluiten naar zijn koningstitel. Daarna ging het snel verder bergafwaarts met de koninklijke aspiraties van de Bourgondische hertog. Hij beet zich stuk op het Zwitserse Eedgenootschap en zijn bondgenoten. Hij delfde het onderspit in vier veldslagen en bij de laatste daarvan, die van Nancy in 1477, verloor hij zijn leven. Drie dagen na de nederlaag vond men zijn bevroren lichaam, aangevreten door een wolf. Een roemloos einde voor een ridder die zo graag roemrijk had willen eindigen. De Franse koning Lodewijk XI was er na de dood van zijn belangrijkste leenman – al had die zich, net als zijn vader en grootvader,

De Bourgondiërs. Aartsvaders van de Lage Landen. Bart Van Loo (De Bezige Bij, Amsterdam 2019), 607 blz., € 34,99

niet als zodanig gedragen – als de kippen bij om Bourgondië, de Franche-Comté en andere Franse lenen in te palmen. Wat uit de nalatenschap van Karel voor Maria en haar echtgenoot Maximiliaan van Oostenrijk overbleef waren de zeventien Nederlanden, waarvan het nog maar de vraag is of het er wel zoveel waren, omdat het telwoord hier misschien wel alleen een symbolische betekenis had. Al eindigde dan de Bourgondische droom in 1477, de vorming van de Nederlanden begon vanaf dat moment pas goed. Wat was begonnen met de Staten-Generaal en de Grote Raad van Mechelen, namelijk de eerste boven-gewestelijke instellingen in de Nederlanden, kreeg met het Groot Privilege dat Karels dochter met de gewesten sloot een inhoudelijke invulling. De verhouding tussen vorstin en onderdanen werd duidelijk vastgelegd en de afzonderlijke gewesten spraken de wens uit bij elkaar te willen blijven. De gewesten en de steden kregen ook nadrukkelijk het recht zich te verzetten tegen hun vorstin als die de bepalingen van de overeenkomst – en dat waren er nogal wat! – zou schenden. Vooral de Vlaamse steden grepen de verzwakte positie van de lands-

vrouwe aan om hun privileges te beschermen. Je zou het Groot Privilege als een voorlopig compromis tussen centralisatie en particularisme kunnen zien. Wat dat betreft kwam de Opstand van een eeuw later niet uit de lucht vallen. Van Loo laat zijn grote verhaal al in de vijfde eeuw beginnen toen een Germaanse stam zich in Gallië vestigde. Hun aanvoerder, Gundobad, noemde zich koning van Bourgondië. Dat koninkrijk werd in de loop van de middeleeuwen een Frans hertogdom. En weer veel later, dan zitten we al in de tweede helft van de veertiende eeuw, kwam dat hertogdom, als gevolg van zijn heldhaftige optreden in de Slag bij Poitiers, in handen van de Franse koningszoon Filips de Stoute. Een beetje gekunsteld is die voorgeschiedenis wel: er zit nogal wat tijd én verschillend adellijk bloed tussen die eerste Germaanse Bourgondiër en de Franse koningszoon die zich hertog van Bourgondië mocht noemen. Maar wat er daarna in *De Bourgondiërs. Aarts-vaders van de Lage Landen* komt, maakt veel goed. Eén vraag blijft staan: voegt Bart Van Loo iets nieuws toe aan alles wat er zo tussen het werk van Johan Huizinga en Wim Blockmans is verschenen? Daarover kan ik kort zijn: echt nieuwe inzichten komen we in het boek niet tegen. De stelling die met veel aplomb de presentatie van het boek vergezelde, namelijk dat de Lage Landen een Bourgondische uitvinding waren, is natuurlijk een open deur van jewelste. Het grote verhaal van Bourgondië is eigenlijk wel verteld. Maar Van Loo kan dat op een meesterlijke manier navertellen; iedereen die hem heeft horen spreken zal zijn kenmerkende beeldende stijl in zijn boek herkennen. Hij heeft op meeslepende wijze de geschiedenis van de Bourgondiërs, met veel heerlijke details, maar zonder de grote lijn uit het oog te verliezen, beschreven. Daarmee is zijn boek een genot om te lezen.

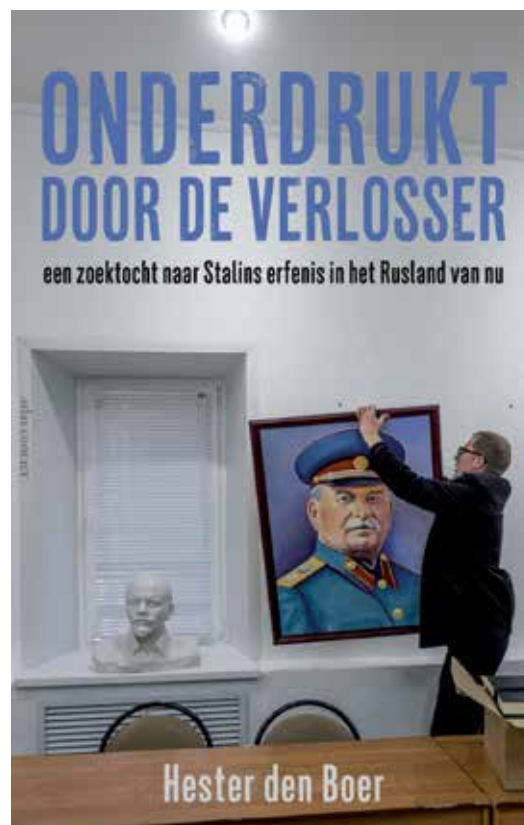
Hans Pols

Bewondering voor Stalin

Hoeveel mensen werden per dag geëxecuteerd in 1938, tijdens de Grote Terreur in de Sovjet-Unie? Het zou een vraag kunnen zijn in een les over de Sovjet-Unie tijdens het bewind van Stalin. Het antwoord zal niet geraden worden, denk ik. Hester den Boer, onder meer werkzaam voor het weekblad *De Groene Amsterdammer*, geeft in haar boek *Onderdrukt door de verlosser* het ontluisterende antwoord: 1500 per dag. Verspreid over de Sovjet-Unie lagen tientallen strafkampen die bekend staan onder de naam Goelag Archipel, naar het boek van Nobelprijswinnaar Aleksandr Solzjenitsyn. Men schat dat er 18 miljoen mensen in die kampen verbleven. In de proloog staat een ander schokkend feit. In 1979 drijven in een Siberisch stadje opeens duizenden, door de bodemsamenstelling gemummificeerde lijken door de rivier de Ob. Inwoners herkennen soms hun al tijden verdwenen familieleden. De KGB is snel ter plaatse, laat de lijken verdwijnen en verbiedt de inwoners over het voorval te praten. Deze gebeurtenis is voor de schrijfster aanleiding om naar Rusland te gaan. Hoe gaat men in Rusland met dit soort feiten om, vraagt ze zich af. Hoe kan het dat men ondanks alles wat men van de Stalinperiode weet, toch bewondering voor Stalin heeft? Den Boer bezoekt kampen in heel Rusland en spreekt mensen die de Stalintijd meegemaakt hebben en familieleden verloren hebben. Ook spreekt ze met leden van etnische minderheden, zoals Wolga-Duitsers, met degenen die in de strafkampen moesten werken en met beheerders van musea over de Stalinperiode. Ondanks alle ellende die men heeft meegemaakt, alle doden die er gevallen zijn, oordelen velen mild over deze periode. Dit zal deels uit voorzichtigheid zijn, maar feit is dat er nog steeds veel bewondering voor Stalin is. In mei 2019

meldde het NOS-journaal dat zeventig procent van de Russen Stalin de grootste Russische staatsman van de vorige eeuw vindt. Stalin heeft immers de Tweede Wereldoorlog gewonnen. Regelmatig verwijzen mensen waar Den Boer mee spreekt naar de onrustige jaren negentig, toen Gorbatsjov en Jeltsin aan de macht waren. De inkomens van de meeste Russen daalden toen, ouderen konden niet meer rondkomen van een pensioen. Dan toch maar Poetin. Liever een president die orde houdt en minder vrijheid toestaat, dan alles mogen zeggen, maar geen huis en geld hebben. Den Boer schreef een helder, zeer leesbaar boek, dat tot nadenken stemt. Zij is overigens ook fotografe. Een aantal foto's van haar reizen is in dit boek opgenomen.

Wim Rongen ■

Onderdrukt door de verlosser. Een zoektocht naar Stalins erfenis in het Rusland van nu. Hester den Boer (Atlas Contact, Amsterdam 2019), 271 blz., € 21,99